

Een vergeten geoloog

Die vergeten geoloog in deze blog is Charles Barrington Brown, die samen met collega-geoloog James Guy Sawkins opdracht gekregen had om te rapporteren over de geologie en de minerale hulpbronnen van Brits Guiana (het tegenwoordige Guyana) — en bij hulpbronnen dacht men natuurlijk in die tijd allereerst aan goud, want het was bekend dat in sommige rivieren van Suriname en Brits Guiana goud gewassen kon worden. Hun bevindingen legden ze vast in een gepubliceerd overheidsrapport, *Reports on the physical, descriptive and economic geology of British Guyana* (Londen 1875). Veel succes met het vinden van goud hadden ze overigens niet, en het Report leidde niet tot een lonende exploitatie van goudvoorkomens.

Brown was geboren in 1839 in Cape Breton, Nova Scotia, als zoon van een geoloog. Hij studeerde eerst in Harvard, en later, van 1862 tot 1864, aan de mijnbouwschool in Londen. Op aanbeveling van Charles Lyell, een grote naam in de Britse geologie, werd Brown aangesteld om een geologische verkenning van Brits Guiana uit te voeren. In de periode 1864–1870 werkte hij daarbij samen met James Gay Sawkins, een landschapsschilder die zich later op de geologie had toegelegd, maar daarin geen formele training had gehad. Van 1870 tot 1874 was Brown de alleenverantwoordelijke voor de verkenning.

Browns belangrijkste ‘wapenfeit’ en de reden waarom hij niet geheel vergeten is, was de ontdekking (voor de geografie; de Indianen wisten er alles van) op 24 April 1870 van de Kaieteur watervallen in de Potaro, een zijrivier van de Essequibo. De combinatie van de hoogte van de vrije val (226m) en het enorme watervolume maken de Kaieteur tot een van de grootste vallen ter wereld. Er zijn hogere watervallen, maar met een veel kleiner watervolume.

Brown deed overigens meer dan notities maken over de geologie; hij hield ook een dagboek bij van dagelijkse gebeurtenissen, waarin hij veel feiten uit de natuurlijke historie optekende. Dat dagboek verwerkte hij later tot een boek *Canoe and Camp Life in British Guyana* (Londen 1877), waarin geen sprake is van geologie — daarvoor verwijst hij de lezer naar het Report — maar wel van andere zaken die hem belangwekkend leken. Dat was dan vooral zoölogie, wat botanie, de materiële cultuur van de Indianen en het landschap.

Het boek bevat veel informatie, maar die is niet altijd nauwkeurig. Zo schrijft hij over het dwerghert *Cervus humilis* [p.37], een synoniem voor *Pudu mephistopheles*, het noordelijke dwerghert, ook wel noordelijke poedoe genoemd. Maar de beide *Pudu*-soorten komen alleen in het westen van Zuid-Amerika voor; Brown's dwerghert is een spieshart (*Mazama*-soort), kleine bosbewonende herten. Later heeft hij het over een bosmeester, een gevreesde gifslang (citaat hieronder), die hij *Lachesis rhombeata* (tegenwoordig als ondersoort van *Lachesis*

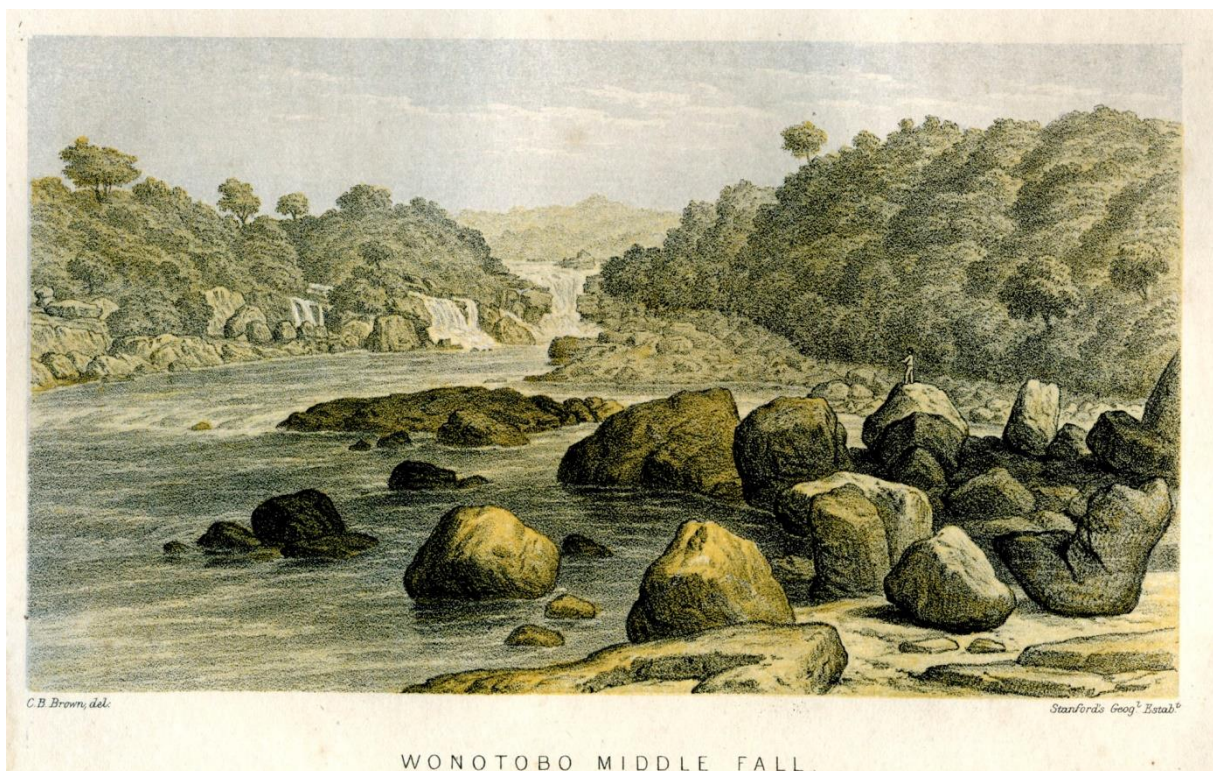
muta opgevat: *Lachesis muta rhombeata*), maar in Guyana kan hij alleen de typische ondersoort, *Lachesis muta muta* aangetroffen hebben.

Als typisch voorbeeld van zoölogische informatie een citaat over de groene leguaan:

We vermaakten ons vaak met de manier waarop de groene leguanen [Iguana iguana], opgeschrikt door het geluid van de roeispanten van de boot, zich van de overhangende boomtakken in de rivier stortten, vaak plat op het water neerkomend. Als ze volwassen zijn bereiken deze reptielen een lengte van 3 tot 4 voet [90–120cm], de lange en puntige staart inbegrepen.

Hun vlees lijkt in smaak en kwaliteit op kippenvlees, en smaakt uitstekend indien goed toebereid. Ze zijn buitengewoon talrijk op deze rivier, waar ze lange ondergrondse holen uitgraven in de zandbanken aan de uiteinden van de eilanden en waarin ze hun eieren leggen.

Nabij de voet van de stroomversnelling groeven onze mannen het zand uit om een paar van die holen bloot te leggen voor de eieren, en slaagden erin om vier leguanen te vangen, die ze aan hun staart eruit trokken en dan achter in hun nek beet pakten en veilig stelden. Ze moesten wel snel zijn, want een leguaan kan zich plotseling omdraaien en een flinke beet geven. Je moet een leguaan ook snel uit zijn hol trekken, want als hij de tijd heeft om te denken, laat hij zijn staart bij de basis los, die dan achterblijft in de handen van zijn gefrustreerde belager, en op die manier ontsnapt hij [p.13–14].

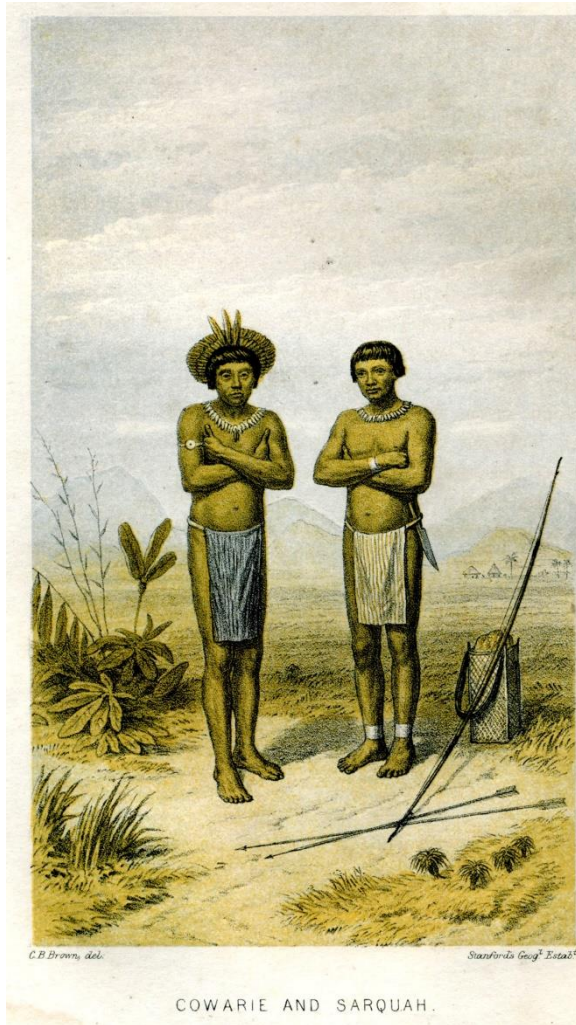
WONOTOBO MIDDLE FALL.

Brown heeft het minder vaak over planten en is daarin ook minder gedetailleerd. Een voorbeeld is te vinden in het begin van het boek, waar hij twee vertegenwoordigers van de familie *Podostemaceae* noemt (zonder een wetenschappelijke naam), een merkwaardige familie waarvan alle vertegenwoordigers in het water van stroomversnellingen en watervallen groeien, en ondergedompeld aan algen of wieren doen denken, maar bij laagwater gedeeltelijk aan de oppervlakte komen. Dan vormen zich bloeistengels met een groot aantal meestal kleine bloemen. Browns contacten met de Indianen zijn weinig diepgaand, maar hij toont wel belangstelling voor hun materiële cultuur, zoals blijkt uit zijn beschrijving van de constructie van een boomschorskano:

Om een van deze boomschorskano's [korjalen] te maken wordt een grote purperhartboom [Peltogyne-soort] omgehakt, en een stuk schors van de gewenste lengte er vanaf gehaald. Vervolgens wordt een wigvormig stuk uit de trogvormige schors gesneden, vanaf de top naar beneden over een afstand van ongeveer 3 voet van beide uiteinden.

De uiteinden worden dan omhoog getrokken tot de randen van de sneden tegen elkaar komen, waarna aan beide kanten op een afstand van 15cm van de snede er een aantal steken van een sterke liaan, Mamurie genoemd, door worden getrokken en netjes vastgemaakt aan een klein rond stokje dat aan de binnenkant geplaatst is. Twee stevige stukken hout die dwars over de spleten bevestigd worden voorkomen dat de randen van de boot naar elkaar toe komen. De uiteinden worden dan gelijk gemaakt met de zijkanten, en een erg nerveus beweeglijk, maar handig klein vaartuig is geproduceerd. De zitplaatsen worden gemaakt uit gekromde stukken van dezelfde bast en zijn heel laag. Het hele proces van het

maken van een boombastkano inclusief het drogen van de schors duurt drie weken [p.20-21].

COWARIE AND SARQUAH.

Deze beschrijving is niet helemaal duidelijk; een tekening zou dit geholpen hebben. Zoals uit korjalen in het Amsterdamse Tropenmuseum blijkt, valt aan een goed afgewerkte korjaal nog wel wat meer te doen dan hier beschreven. Brown beleeft ook kleine avonturen zoals zijn ontmoeting met de bosmeester:

En terwijl ik op een boomstam zat met een Indiaan naast me, werd ik opgeschrikt door zijn kreet van schrik, terwijl hij opsprong en vluchtte en naar een punt achter mij wees. Ik draaide me haastig om en zag in de aangewezen richting een grote slang snel op mij toekomen, terwijl zijn gevorkte tong in en uit ging. Ik greep mijn geweer, mikte op de kop en vuurde juist toen hij over een rots ging. Zodra de damp van mijn lading verdwenen was zag ik, tot mijn verbazing diezelfde slang — naar ik meende — nog steeds naderen. Daarom vuurde ik opnieuw en zag het reptiel toen niet meer. Ik keerde terug naar onze kookplek en zag tot mijn verbazing dat hij verlaten was, iedereen was gevlucht. Ik riep dat alle gevaar voorbij was en ze kwamen toen een voor een weer terug. Toen ik naar de

steen ging waarover die ik de slangen had zien gaan, vond ik twee grote bosmeesters (Lachesis rhombeata) naast elkaar, morsdood, hun koppen doorzeefd met hagel. De ene was 2 meter, de andere 1 meter 90, en beide hadden twee zeer lange giftanden in hun bovenkaken [p.84].

Omdat er in het binnenland van Guyana in die tijd geen wegen waren, vindt vrijwel alle transport over de rivieren plaats. Het boek van Brown beschrijft een aantal kleine expeditie, als regel uitgaande van de straffkolonie bij de samenvloeiing van de Essequibo met de Mazaruni, vandaar gaat hij een rivier stroomopwaarts op, dan weer een zijrivier, eventueel weer een zijrivier etc. tot dat hij in de bovenloop via een Indiaans voetpad kan doorsteken naar een andere bovenloop waarna hij weer stroomafwaarts reist.

Hoewel het boek veel interessants bevat is het toch een beetje eentonig, er zijn geen grote ups en downs, er is nauwelijks drama, met uitzondering van het hoogtepunt van het boek, de ontdekking van de Kaieteur watervallen. Brown neemt er de tijd voor om zijn ontdekking te schilderen. Hier volgt de beschrijving van zijn eerste aanblik, toen hij de watervallen van bovenaf zag.

We zakten de hele dag met grote snelheid de rivier af en hoorden ten slotte het geluid van een grote waterval en sloegen daar ons kamp op onder een paar oude banabu's [tijdelijke hutten geconstrueerd van stokken en gedekt met palmblederen]. Onze gids zei dat deze waterval heel hoog was – 'zo hoog als de bomen', en dat we er langs moesten lopen en de berg daarachter afdalen. De volgende dag (24 april) gingen we maar enkele honderden meters verder tot we bij een pad kwamen dat door ene kleine savanne voerde en ons voorbij de waterval bracht, waarvan we het gedruis duidelijk konden horen.

Toen we bij het noordelijk einde van de savanne kwamen zag ik grote massa's damp voortgedreven door de noordoostenwind, die de bomen, grassen en struiken druipnat maakten. Dat kwam door de grote waterval waar we nu vlakbij waren, maar die aan het zicht onttrokken werd door een bosje.

We maakten een omweg door het bosje en kwamen terecht op de vlakke rotsen aan het bovineinde van de grote waterval, en toen ik naar de rand liep van de afgrond waar het water zich in stortte, staarde ik in verwondering en verrukking naar het uitzonderlijke en grandioze tafereel voor me. Niet voorbereid op iets zo groots en verrassends kon ik aanvankelijk mijn ogen niet geloven; het voelde alsof het allemaal een droom was.

Maar daar was de donkere, stille stroom water waarover we gevaren hadden, die langzaam maar zeker naar de rand van de grote afgrond voortging en begon te rimpelen toen het zijn noodlot naderde. Daar kromde het water zich over de rand in een gladde wat bruinig getinte massa, die veranderde in sneeuwwit vlokkig schuim en naar beneden stortte in een zwarte ziedende ketel, honderden meters lager. Hoeveel lager kan ik niet met zekerheid zeggen, maar te oordelen naar het uiterlijk van de rivier voorbij de ketel, dacht ik dat het tegen de driehonderd meter moest zijn [...]

De Potaro was op dat moment gezwollen door de late regen, en was waar zij over de gebogen rand stroomde wel honderd meter breed, en bevatte een enorm watervolume dat bij het bereiken van het bassin beneden met donderend geluid grote slierten schuim deed opspatten [p.263–265].

Als Brown na deze expeditie in Georgetown komt, kan men nauwelijks geloven dat betrekkelijk zo dicht bij Georgetown en de strafkolonie zo'n grote nog onbekende waterval voorkomt. Men had verwacht dat de Nederlanders, die voor 1815 dit gebied in bezit hadden, die waterval al zouden hebben ontdekt. Daarom gaat Brown, met twee bezoekers uit Groot-Brittannië en een inwoner van Georgetown opnieuw naar de waterval, stroomopwaarts over de Potaro, teneinde de afmetingen zo nauwkeurig mogelijk vast te stellen. Hun reis kent tal van hindernissen door de vele stroomversnellingen in de rivier, waardoor het ook begrijpelijk wordt dat deze waterval niet eerder door Europeanen was gezien. Brown ziet deze keer de waterval ook van beneden af.

Hoe verging het Brown verder? Van 1873 tot 1875 verkende hij samen met de ingenieur en artist William Lidstone (1840–1927) de Amazone en haar zijrivieren in opdracht van de Amazon Steam Navigation Company, voor toeristische doeleinden. Ze deden daarvan verslag in *Fifteen thousand miles on the Amazon and its tributaries* (1877).

In de jaren 1887, 1889 en 1891 onderzocht hij goudhoudende lagen en placer locaties in Brits Guiana, op andere tijden ook in Suriname. De Secretary of State vroeg hem te rapporteren over de robijnmijnen in Burma (Myanmar), en van 1889 tot 1902 hield Brown zich bezig met delven van edelstenen in North Carolina, Sri Lanka en New South Wales; nog later was hij betrokken bij grafietmijnen.

Hij overleed in 1917 te Londen, verzwakt door zijn uitputtende reizen en malaria doorstaan in de tropen. Fundamentele bijdragen aan de geologie heeft hij niet geleverd. Zijn levensbericht in het *Geological Magazine* werd geschreven door zijn zoon Charles Barrington Brown Jr. Dat het aan zijn zoon toeviel om dat bericht te schrijven wijst niet op een grote bekendheid en reputatie in de beroepsgroep.

De illustraties van *Canoe and Camp Life*

Het boek bevat tien lithografieën naar schetsen van Brown gemaakt. Brown kon in elk geval aardig tekenen. Wat ongewoon is, is het gebruik van twee hulpkleuren naast zwart: oker en tamelijk bleek blauwgrijs. De platen worden daardoor aanzienlijk levendiger, terwijl de kleuren zeker niet natuurgetrouw zijn. Maar toch doen ze niet onnatuurlijk aan, omdat die kleuren in de werkelijkheid kunnen voorkomen. Het gebruik van twee hulpkleuren bij lithografieën ben ik nog maar in één ander natuurhistorisch reisboek tegengekomen, en dat betrof slechts één enkele plaat.

Brown langs de meetlat van hedendaagse politieke correctheid

Onlangs kwam ik een hoofdstuk tegen in een boek waarin Brown weggezet wordt als een kwalijke imperialist die daar bovendien niet eerlijk voor uitkomt. Het leek me een oefening in het leggen van een historische figuur langs de meetlat van hedendaagse politieke correctheid, bepaald geen rechtvaardige behandeling van Brown.

Wie niet van polemieken houdt, kan dit stukje gevoeglijk overslaan. Het betreft het hoofdstuk 'Mining and mastery: ethnography and world-ecology in the work of Charles Barrington Brown' [mijnbouw en overheersing: etnografie en wereld-ecologie in het werk van Charles Barrington Brown] van de hand van Chris Campbell, in het boek *Aesthetics, world-ecology, politics*, redactie C. Campbell en M. Niblett, Liverpool 2010.

Brown leeft en werkt in het tijdvak van het Britse imperialisme, een politieke ideologie die toen algemeen geaccepteerd was, maar nu beslist niet meer als politiek correct wordt gezien. Ook Brown zal bij deze ideologie geen vraagtekens gezet hebben, denk ik, het exploiteren van de natuurlijke hulpbronnen in de beheerste gebieden inbegrepen.

Maar Campbell ziet het anders. Ik zal dat toelichten aan een paar (vertaalde) citaten met commentaar.

[..] *het is een tekst die in wezen onverankerd is, aangezien juist de reden van de auteur aanwezigheid [van de auteur in Guyana] slechts lichtjes aangestipt wordt.*

Brown lijkt mij in zijn voorwoord volkomen duidelijk over de reden van zijn aanwezigheid in Brits Guiana. Hij zal ook geen zin gehad hebben zijn rapport met Sawkins nog eens dunnetjes over te doen. Het rapport was overigens al eerder verschenen en gewoon in de handel.

Het doel van dit hoofdstuk is Browns boekproductie nader te bestuderen ten einde vragen te kunnen stellen over het verband tussen het verhaal van zijn officiële werk in Brits Guyana (de Reports) en het verslag uit zijn dagboeken (Canoe and Camp Life, afgekort CCL), een verband dat de overlappende processen van imperialistische productie van kennis blootlegt. Het geeft te denken dat de jacht op natuurlijke hulpbronnen onderbelicht blijft in de dagboeken van Brown, en ik wil suggereren dat dit feit licht werpt op de vorm van reisliteratuur en verhalen over natuurlijke historie uit de kern-territoria van het wereldsysteem. Browns werk levert een onthullende staalkaart van de imperialistische beeldspraak, en onderstreept zowel de spitsvondigheid en sofismen, alsook de verdringing en verhulling die zichtbaar worden in esthetische loochening van de processen van winning en verwerking van [grondstoffen].

Eerlijk gezegd heb ik me bij deze passage afgevraagd of de auteur niet gewoon bezig was een aantal grote woorden aan elkaar te rijgen. 'Kern-territoria van het wereldsysteem', toe maar! In elk geval is er een verdenking van verheimelijking van de doelen van het imperialisme. Voor Brown viel er niets te verheimelijken, het was vanzelfsprekend.

Brown erkent en helpt zelfs om een afstammingslijn van imperialistische beschrijvingen van Brits Guyana te construeren, die terug reikt tot [Walter] Raleigh. Desondanks — en ook ondanks Browns goed ingestudeerde rol als eerste Europeaan die Kaieteur zag — is het opmerkelijk dat in CCL directe verwijzingen naar Raleigh ontbreken. Daar is de terloopse vermelding van Walter in het land der wateren, maar CCL is relatief vrij van zowel de droom van El Dorado als van de standaard daarmee gepaard gaande gouden beeldspraak.

Aangezien Campbell kennelijk van mening is dat de hele exploratie van Brown eigenlijk alleen maar om goud draait, vindt hij het merkwaardig dat weer veel meer gezegd wordt over Browns verre voorganger, Sir Walter Raleigh, die befaamde Guyana-reiziger die met fabuleuze verhalen over veel goud thuiskwam. Dat grotendeels doodzwijgen van Raleigh is kennelijk opnieuw bewijs van Browns kwalijke intenties:

Maar zowel bij het creëren van een catalogus van heldhaftige voorgangers als bij het feit dat Raleigh op afstand wordt gehouden, is er meer aan de hand dan het vastleggen van epistemologisch meesterschap. In aanmerking genomen dat CCL voortgekomen is uit Browns rapporten als goudzoeker, is het ontbreken van El Dorado-beeldspraak van de kant van de auteur onoprecht, of opzettelijk pervers, of op zijn minst buitengewoon naïef.

('Epistemologisch meesterschap': wat wil dit zeggen, misschien alleen maar dat Brown meer wist dan Raleigh?) Eigenlijk is verdere toelichting overbodig. Hier wordt karaktermoord gepleegd.